

Η αγιορείτικη ζωγραφική τον 19ο αιώνα

/ [Πεμπτουσία](#)

Image not found or type unknown

Το 19ο αιώνα, αυξήθηκαν οι εμπορευόμενοι κοσμικοί και οι κελιώτες μοναχοί ζωγράφοι και χαλκογράφοι χάρτινων θρησκευτικών εικόνων που ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής και με δε-δομένη την ελεύθερη πώληση ειδών θρησκευτικής τέχνης, όπως εικόνες, κομβοσχοίνια και ξυλόγλυπτα^[1], μετακινήθηκαν στην περιοχή των Καρεών, όπου βρέθηκαν δίπλα σε κοσμικούς^[2] και ίδρυσαν εργαστήρια για την καλύτερη διάθεση των προ-ϊόντων της εργοχειριακής τους απασχόλησης^[3].

Αποκαλυπτική είναι η αναφορά τού Ρώσου αρχαι-ολόγου Ν. Ρ. Kondakon μετά το ταξίδι του (1900) στα Βαλκάνια που καταγράφεται στο βιβλίο του με τον τίτλο Μακεδονία, Αρχαιολογικό Ταξίδι που εκδόθηκε από τη Ρωσική Ακαδημία Επιστημών στην Αγία Πετρούπολη το 1909: «Την καημένη ελληνική Ανατολή μπορούμε να την λυπηθούμε, επειδή επιβιώνοντας κάτω από τον τουρκικό ζυγό, πλημμυρίζει από το σκάρτο των ρωσικών εκκλησιαστικών «εμπορευμάτων» χαμηλής ποιότητας (που παράγονται σε τεράστιες ποσότητες από τις βιοτεχνίες της Μόσχας) με άσχημο

«ρωσικό συνο-δικό γούστο» πού σκοτώνει τα τελευταία ίχνη τής γνήσιας ελληνικής τέχνης. Μετά από παρόμοια προϊόντα, με ευχαρίστηση απολαμβάνεις ακόμα και χειροτεχνίες των αγιορειτών μοναχών»^[4].

Ο αρχιμανδρίτης τής Μονής Εσφιγμένου Γεράσιμος Σμυρνάκης ανέφερε το 1903: «Υπάρχουσι μεν και νυν εν Αγίω Όρει πάμπολλοι αγιογράφοι Μοναχοί και τινές λαϊκοί εν τε Καρυαίς και εν τοις ελληνικοίς κελλίοις^[5] και ο Ν. Γ. Ιγγλέσης: «... όπου είναι ... και οι επαγγελματίαι ...»^[6].

Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι την ίδια περίοδο διακόπηκε η δημιουργία τοιχογραφιών^[7], με εξαίρεση μεμονωμένες παραστάσεις. Μικρά σύνολα εντοπίζονται σε προστώα μπροστά από τις κεντρικές εισόδους μονών, διακοσμημένες με μορφές αγίων στις Μονές Γρηγορίου (1896), Αγίου Παύλου, στο υπέρθυρο του κυριακού τής Λακκοσκήτης (1899), στρατιωτικούς και άλλους αγίους, διδακτικά θέματα, όπως ή ελεημοσύνη και φυτικά μοτίβα στη Μονή Εσφιγμένου στις αρχές του 20ού αι. (εικ. 2)^[8]. Μεμονωμένες παραστάσεις, όπως ειδυλλιακή τοιχογραφία με γενική άποψη του οικοδομικού συγκροτήματος τής Μονής Παντελεήμονος (1893)^[9] και ο Μυστικός Δείπνος σώζονται στην Τράπεζα τής ίδιας μονής (εικ. 1)^[10]. Μεγάλες επιφάνειες στο εσωτερικό ναών έμειναν ακόσμητες ή με λίγες μεμονωμένες παραστάσεις, όπως χαρακτηριστικά παρατηρείται στους κυριακούς ναούς των σκητών Αγίου Ανδρέα στις Καρυές (1900, εικ. 3)^[11] και τού Προφήτη Ηλία (1900).

Σταδιακά η καλλιτεχνική παραγωγή περιορί-σθηκε σε φορητές εικόνες, ενώ διαμορφώθηκε μια επαγγελματική τάξη ζωγράφων και τα έργα τους αναγνωρίσθηκαν ως τα πλέον «ευγενή» εργόχειρα κελιωτών^[12]. Το χρονολογικό τόξο αυτού του συρ-μού καλύπτει το 19ο αιώνα^[13] και φθάνει από την άλλη πλευρά στην αρχή του 20ού αιώνα.

^[1] Χατζηφώτης, Τα εργαστήρια και η αγορά των Καρυών, 19.

^[2] Αλέξανδρος Λαυριώτης, «Το Άγιον Όρος κατά την Οθωμανικήν κατάκτησιν», 241.

^[3] Χατζηφώτης, Τα εργαστήρια και η αγορά των Καρυών, 11· Χρυσοχοΐδης, «Πρωτάτο. Το κέντρο τού αθωνικού μοναχισμού», 37· ο ίδιος, «Τα Κελλιά των Καρυών», 31· Βλάχος, Η χερσόνησος του Αγίου Όρους, 99.

^[4] Η. Π. ΚοΗгаΚΟВа, МаКегоНia, Археонoμiεciοe ныremecTBie, ct 12

таВпМаММ Φοτοτυπιμ, 1 ^B^TOK> αΒΤΟΤМmero μ 194 pMcyM<aMM Bt Tei<n9,
M3gaHie OтAπεHιH pycckKapo H3bii<a μ cnoBecHocTM MMnepaTopcioM Ai<ageMiM
Hayia, CaHKTπετερδyρΓ^ 1909, 167.

[5] Σμυρνάκης, Τό Άγιον Όρος, 365.

[6] Ν. Γ. Ιγγλέσης, Οδηγός της Ελλάδος, απάσης τής Μακεδονίας, της Μικράς
Ασίας μετά των νήσων τού αρχιπελάγους και των νήσων Κρήτης-Κύπρου-Σάμου,
έτος Γ', τόμος Α' 1910-11, τμήμα 2ο Γεωργίου Χατζηκυριάκου ή Μακεδονία μετά
τού παρακειμένου τμήματος τής Θράκης, 52.

[7] Ε. Γεωργιάδου-Κούντουρα, Θρησκευτικά θέματα στη νεοελληνική ζωγραφική
1900-1940 (διδακτορική διατριβή), Θεσσαλονίκη 1984, 22.

[8] Πεντζίκης, Άγιον Όρος, τ. 1, 59· τ. 2, 410, 412.

[9] Ι. Α. Παπάγγελος, «Η ρωσική πολιτική στο Άγιον Όρος κατά τον 19ον αιώνα
και ή δραστηριότητα των αγιορειτών Ρώσων στην περιοχή τής Καβάλας», Α'
Τοπικό Συμπόσιο, Η Καβάλα και η περιοχή της, Καβάλα 18-20 Απριλίου 1977,
Θεσσαλονίκη 1980, φωτ. 1.

[10] Πεντζίκης, Άγιον Όρος, τ. 2, 57.

[11] Σ. Ν. Χριστοδουλάκης, Ό βίος τού Ιησού, Ή ζωή τού Ιησού μέσα από
αδημοσίευτο φωτογραφικό υλικό από τις Ιερές Μονές και τις Σκήτες του Αγίου
Όρους, Αθήνα 2009, 34-35.

[12] Ό χαρακτηρισμός προσδίδεται γενικά σε ομοτέχνους της εποχής·
Χρυσοχοΐδης, «Τα Κελλιά των Καρυών», 34.

[13] Περιγραφή τού φαινομένου βλ. Ν. Μ. Μπονόβας. Όψιμη μεταβυζαντινή
ζωγραφική στο Άγιον Όρος, Το εργαστήριο των Καρπενησιωτών ζωγράφων (1773-
1890), Α' Κείμενο (αδημοσίευτη διδακτορική εργασία), Θεσσαλονίκη 2009, 23 κ.έ.